

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

Commentarii Exegetici In Apocalypsim Ioannis Apostoli

Viegas, Brás

Parisiis, 1615

Capvt Vigesimvmprimvm.

urn:nbn:de:hbz:466:1-39261

morenos magnos, & pusillos stantes in conspectu throni, & libri aperti sunt, & alius liber aper-
tus est, qui est vita, & iudicati sunt mortui ex his, qui scripta erant in libris secundum opera
ipsorum. Quo enim quales alio mysterio ait Ioannes multos libros apertos fuisse,
& deinde vnum tantum librum apertum, qui liber vite dicebatur: nisi quia mul-
ti libri ad peccata, & reprobos, vnicus autem ille libellus ad bona opera, & præ-
destinatos spectabat: Cum enim innumera sint omnium peccata, multique re-
probi, multos oportet esse libros, in quibus describantur. Quia verò merita pau-
cissima sunt, si cum peccatis conferantur, & electi pauci numero si cum repro-
bis comparentur, vnus, si que perexiguus libellus iis omnibus notandis sufficit.

A R G V M E N T V M.

Hoc, & sequenti capite comprehenditur septima, & postrema visio huius ope-
ris. De celestis illius ciuitatis Hierusalem forma, magnitudine, pulchritudine, opi-
bus describitur: incomparabilis que beatorum felicitas magnificentissimis verbis de-
scribitur.

CAPVT VIGESIMVMPRIMVM. .

T vidi cœlum nouum, & terram nouam. Primū enim
cœlum, & prima terra abiit: & mare iam non est. Et
ego Ioannes vidi sanctam ciuitatem Hierusalem nouā,
descendentem de cœlo à Deo, paratam sicut sponsam
ornatam viro suo. Et audiui vocem magnam de thro-
no, dicentem: Ecce tabernaculum Dei cum hominibus, & habitabit
cum eis. Et ipsi populi eius erunt, & ipse Deus cum eis erit eorum
Deus: & absterget Deus omnem lachrymam ab oculis eorum, &
mors ultra non erit, neque luctus, neque clamor, neque dolor erit
ultra, quæ prima abierunt. Et dixit, qui sedebat in throno: Ecce no-
ua facio omnia. Et dixit mihi: Scribe, quia hæc verba fidelissima sunt,
& vera. Et dixit mihi: Factū est. Ego sum A, & Omega initium & finis. Ego
sitienti dabo de fonte aquæ viuæ gratis. Qui vicerit, possidebit hæc:
& ero illi Deus, & ille erit mihi filius. Timidis autē, & incredulis, &
execratis, & homicidis, & fornicatoribus, & veneficis, & idololatriis,
& omnibus mendacibus, pars illorum erit in stagno ardenti igne, &
sulphure, quod est mors secunda. Et venit vnus de septē Angelis
habentibus phialas plenas septē plagis nouissimis, & locutus est me-
cum, dicens: Veni, & ostendā tibi sponsam, vxorem Agni. Et sustulit
me in spiritu in montē magnum, & altum, & ostendit mihi ciuita-
tem sanctā Hierusalem, descendentem de cœlo à Deo, habentem
claritatē Dei: & lumen eius simile lapidi pretioso tonquam lapidi
iaspidis,

iaspidis, sicut chrysellum. Et habebat murum magnum, & altum, habentem portas duodecim, & in portis Angelos duodecim, & nomina inscripta, quæ sunt nomina duodecim tribuum filiorum Israël. Ab Oriente, portæ tres: & ab Aquilone portæ tres: & ab Austro portæ tres: & ab Occasu portæ tres. Et murus ciuitatis habens fundamenta duodecim, & in ipsis duodecim nomina, duodecim Apostolorum Agni. Et qui loquebatur mecum, habebat mensuram arundineam auream, ut metiretur ciuitatem, & portas eius, & murum. Et ciuitas in quadro posita est, & longitudo eius tanta est, quanta & latitudo: & mensus est ciuitatem de arundine aurea per stadia duodecim millia, & longitudo, & altitudo, & latitudo eius æqualia sunt. Et mensus est murum eius centum quadraginta quatuor cubitorum, mensura hominis, quæ est Angeli. Et ea structura muri eius ex lapide iaspide: ipsa uero ciuitas aurum mundum, simile vitro mundo. Et fundamenta muri ciuitatis omni lapide pretioso ornata. Fundamentum primum iaspis: secundum sapphirus: tertium calcedonius: quartum smaragdus: quintum sardonius: sextum sardius: septimum chrysolithus, octauum beryllus: nonum topazius: decimum chrysoprasus: undecimum hyacinthus: duodecimum amethystus. Et duodecim portæ duodecim margaritæ sunt per singulas: & singulæ portæ erant ex singulis margaritis: & platea ciuitatis aurum mundum tanquam vitrum perlucidum. Et templum non uidi in ea. Dominus enim Deus omnipotens templum illius est, & Agnus. Et ciuitas non eget sole, neque luna, ut luceant in ea, nam claritas Dei illuminabit eam, & lucerna eius est Agnus. Et ambulabunt gentes in lumine eius, & reges terræ afferent gloriam suam, & honorem in illam. Et portæ eius non cludentur per diem: nox enim non erit illi. Et afferent gloriam, & honorem gentium in illam. Non intrabit in eam aliquod conuictum, aut abominatum, & mendacium, nisi qui scripti sunt in libro uitæ Agni.

COMMENTARIUM VLTIMVM EXEGETICVM,

De septima, & postrema visione huius operis.

Quae de mundi renouatione dicuntur, & alia quaedam in contextu explicantur.

SECTIO PRIM A.

I. **R**

Dubitatio

Beda siccan-
dum mare
credidit.

Item Andr.
Casar.

Haymo
sitat.

Itē D. Ansel-
Rupert.
Arethas.
Nullum ele-
mentum pe-
riturum cō-
muni sen-
tentia.

RIMVM ait Ioannes vidisse cælum nouum, & terram nouam: Primum enim, inquit, cælum, & prima terra abijt, & mare iam non est. Dubitant Interpretes, cur de ignari aliter Ioannes, quàm de cælo, ac terra locutus fuerit? Nam de cælo, ac terra dixit, quod cælum nouum, terram quæ nouam vidisset: at non dixit se mare nouum vidisse, sed tantum: *Et mare iam non est.* Ex quo sumpsit occasionem Beda existimandi mare siccandum esse, & omnino periturum, nec amplius post diem iudicij futurum. Sic enim in-
nuit hoc loco. *Primum, inquit, ma vimo illo ardore sicceatur mare, an & ipsum in melius ver-
tatur: non facile dixerim. Cælum quippe nouum, & terram nouam, non autem & mare no-
uum futurum legimus.* Et multo clarius in comment. super 1. Petri canonicam, c. 3. ait duo elementa, ignem videlicet, & aquam esse peritura, reliqua vero duo terrā, & aerem non peritura esse, sed renouanda. Idem sentit Andr. Casar. *Norandū, in-
quit, de cælo quidem dicitur: Abijt, id est, mutatum est. de mari autem: Mare non erit amplius. Quæ enim utilitas maris, cum non sit opus hominibus illud nauigare? Haymo cū
dubitatione loquitur. Quod sequitur, inquit, *Et mare iam non est:* utrum ad literam, id est, ut mare cum fluminibus exsiccecur, possit intelligi, an solummodo spiritaliter hoc dicatur: dubiū
est. Terra enim aquarum conuersione subsistit, quoniam & infra, & extra, & supra se aqua
continet ne naturali ariditate satisfiat, quoniam nisi aquis temperaretur, in cinerem redigeretur.
Ideo veru in maximo illo ardore mare cum fluminibus siccecur, an & ipsum vertatur in me-
lius? non facile dixerimus. Quod etsi factum fuerit per Dei potentiam, licet arida sit
terra, satū subsistere poterit. Quatuor siquidem sunt elementa, ex quibus duo sunt immu-
tanda in melius, sicut hic dicitur, & Dominus in Euangelio manifestat cum ait: Cælum,
& terra transibunt, id est, immutabuntur. Primum autem mare, vel ignis transeat, id est: im-
mutetur, Deus scit, licet hic legamus: *Et mare iam non est.* Hæc ille. Similique in dubio
versantur D. Anselm Rupert. & Arethas. Ceterum non est propterea disce-
dendū à communi sententia, videlicet neque cælus, nec vllū elementum in fine
mundi periturum, sed omnia renouanda. Cur verò de cælo, & terra dictū sit: *Pri-
mum cælum, & prima terra abijt:* de mari verò: *Et mare iam non est:* profecto non vi-
deo tantam habere difficultatem, quantā superiores Interpretes putauerūt. Exi-
stimo enim eodem sensu dictū esse à Ioanne. *Et mare iam non est:* quo antea dictum
fuerat: *Primum cælum, & prima terra abijt:* itaque idem esse hoc loco abyssū, & non
esse. Quid enim quæso aliud est: *Primum cælum, & prima terra abijt,* quàm primum
cælum, & prima terra disparuit, seu quod superiori capite dixerat Ioannes, cum
ageret de extremo iudicio: *Vidi thronum magnum candidum, & sedentem super
eum, à cuius conspectu fugit terra, & cælum, & locus non est inuentus eis.* At verò
quid*

quid est disparuisse cælum, & terrâ, & ita fugisse, vt locus ei vsq[ue] inueniri n[on] posset, nisi amplius non esse: Pro eodem igitur non esse, abyssse, & fugisse vsurpanda sunt.

Sed vltcrius sciscitabitur aliquis, quo sensu id accipiendum sit: num, cū Ioannes ait primum cælum, & primam terram abiisse, mare que iam non esse, significet aliud omnino cælum, aliam terram, aliud mate esse à Deo procreanda, an renouanda duntaxat? Beda, vt superius diximus, duo elementa ignem, & aquam diuinitus interitura in nihilum putauit. Et verò non tantum ignem, & aquam, sed omnia omnino elementa, imò & ipsa corpora cælestia esse secundum substantiâ in fine mundi destruenda videtur sibi aliquis demonstrare ex 2. Petri canonica, c. 3. vbi ita legimus: *Cæli, inquit, qui nunc sunt, & terra eodem verbo repositi sunt igni reseruati in diem iudicij, & perditionis impiorum hominum. Et paulo post. Adueniet dies Domini vt fur, in quo cæli magno impetu transient: elementa verò calore soluentur: terra autem, & quæ in ipsa sunt, opera exurentur. Cum igitur hæc omnia dissoluenda sint, quales oportet vos esse in sanctis conuersationibus, & pietatibus, expectantes, & properantes in aduentum dies Domini, per quos cæli ardentes soluentur, & elementa ignis ardore tabescent: nonis verò cælos: nouam terram secundum promissa ipsius expectamus, in quibus iustitia habitat* Verum perperam id ex hoc testimonio colligitur. Etenim Petrus, cum ait cælos esse igni reseruatos, cælorum nomine non lydereos, sed aëreos cælos intelligit: qui igni dicuntur reseruati in die iudicij, quoniam ignis ille, quo vniuersus mundus deflagrabit, ad aërem vsque pertingeret, eumque puriorem efficiet. Cum v[er]o ait: *Cæli magno impetu transient*: de corporibus ipsis cælestibus loquitur, quæ tamen non secundum substantiam immutanda dicit, sed tantum secundum quendam transitum à motu ad quietem, & ad alium statum præstantiorem. Addit elementa calore soluenda, quod de aëre, & aqua accipiendum est, quæ cum terra, de qua statim subditur, *Terra exurentur*, extremo illo igne purganda sunt. Rursus cum repetit: *Cæli ardentes soluentur*: de aëris calis enuntiat: quemadmodum de aëre, aqua, terrâque, quod sequitur: *Et elementa ignis ardore tabescent*: non aliud significat, quàm quod hoc loco Ioannes, cum ait vidisse se cælum nouum & terram nouam. Denique cum nouos cælos, nouamque terram expectandâ docet, cælorum, terræque non quoad substantiam, sed quoad nouum statum instaurationem futuram.

Quo sensu accipienda sunt similia sacrarum literarum testimonia, veluti illud Esai. 51. *Cæli sicut fumus liquefcent, & terra sicut vestimētum atteretur.* Et capite 65. *Ego credo cælos nouos, & terram nouam.* Et Matt. 24. *Cælum, & terrâ transibunt.* Et illud ad Rom. 8. *Vanitati creatura subiecta est non volens, sed liberabitur à seruitute corruptionis in libertatem gloria filiorum Dei.* Et 1. Cor. 7. *Præterit figura huius mundi,* Et Psal. 101. *In initio tu Domine terram fundasti, & opera manuum tuarum sunt calis: ipsi peribunt, tu autem permanes. Et omnes sicut vestimentum veterascent, & sicut opererium mutabis eos, & mutabuntur.* Quibus in locis, si paulò diligentius aduertas facile perspicies non de substantiali aliqua mutatione, sed de nouo, perfectiori que statu haberi sermonē. Nec enim dixit Paulus aliâ futuram creaturæ substantiam, sed aliam libertatem, eam scilicet quæ modò vanitati seruit, & corruptioni subiecta est, in libertatē ab omni corruptione immunem Diuino beneficio vendicandam. Non dixit huius mundi substantiam, sed figuram duntaxat præterire. Non etiam dixit Regius Vates cælestia corpora omnino peritura, sed alio longè nobiliori, & præstantiori, tū quoad lucem, tum quoad statum vestimento induenda. Exploratum est autem solius vestimenti mutationem, non ad ipsam internam corporis mutationem pertinere. Vnde D. Thom. in cōment. super epist. ad Hebr.

II
Altera do-
bitatio.

Ignem quo-
que interitu-
rum credit
Beda.
2 Pet. 3. 7.
10.

Illustratum
locus ex D.
Petro.
Cælum, &
elementa non
peribunt, sed
mutabuntur
in melius.

III.
Eodem sensu
intelligenda
plura alia
scriptura loca
Esai. 51. 6. &
65. 17.
Matt. 24. 35.
Rom. 8. 20.
1. Cor. 7. 31.
Psal. 101. 26.

D. Thom.

cap. 1. vbi Paulus affert locum psalmi citatum, Sicut, inquit, vestimentum assumitur ad usum, cessante vero usu deponitur: sic cum fuerit completus numerus electorum mutabitur cælum quasi vestimentum, quia iam amplius ad rerum generationem, & corruptionem non inferuit.

Atque hæc, quam tradidimus de cæli, & terræ cæterorumque elementorum instauratione, sententia communis est Patrum, Doctorumque omnium: eam præcipuè docet D. August. lib. 20. de Ciuit. capite 24. vbi tractans locum Petri citatum, Possunt, inquit, illi cæli intelligi perituri, quos dixit repositos igni reseruandos, & ea elementa accipi: sicut, quæ in hac una mundi parte subsistant procellosa, & turbulenta, in qua eosdem calos dixit esse repositos saluâ illis superioribus, & in sua integritate manentibus, in quorum firmamento sunt sidera constituta. Nam & illud, quod scriptum est, stellas de cælo esse casuras, præter quod potest multo probabilius, & aliter intelligi, magis ostendit mansuros esse illos calos: sitamen stella inde casura sunt, vel cum tropica sit locutio, quod est credibilis, vel in isto imo cælo futurum sit aliquid vtiq; mirabilis, quam nunc sit. Idem affirmat D. Hier. in c. 24. Matth. Cælum, inquit, & terra transibunt immutatione, non abolitione sui. Et in c. 31. Elai. Hoc est, quod Dominus loquitur in euangelio: Cælum, & terra transibunt, verba autem mea non præteribunt, Et Dauid in psalmo canit: A principio tu Domine terram fundasti, & opera manuum tuarum sunt cæli. Ipsi peribunt, tu autem permanes, & omnes sicut vestimentum veterascent. Et sicut pallium inuolues eos, & mutabuntur. Ex quo ostenditur perditionem calorum non interitum sonare, sed mutationem in melius. Quidam perire, & veterasce pro abolitione, & morte accipiunt, iuxta illud, quod in catholica epistola legitur: Cælique nunc sunt, & terra eodem verbo reseruata sunt igni. Et iterum: elementa ardentia soluentur. Quæ quidem & Philosophorum mundi opinio est: omnia, quæ cornibus igni peritura. Vnde & Apostolus, Pertransit, ait, figura huius mundi. Tale quid & Ioannes Apostolus scribit: Mundus pertransit, & desiderium eius. Et in Hebraico dicitur: Cæli sicut fumus liquefcent: sicut in xxi. Aquilam, & Symmachus. Committuntur in nihilum, & in stela modum conterentur, & euanescent: quæ prior dixit, uti ostendit, alter à λωσονται, quod à cōmitione & deliquo saluē τῷ μολογῶν trahere, manifestum est. Pro quo miror, quid dicere voluerint. Septuag. οὐρανὸς ὡς καπνὸς ἀπερραθήν, id est, Cælum sicut fumus firmatum est: si enim firmitas pro robore accipitur, quomodo fumo, quod firmum est, comparatur? Nisi forsitan possumus hoc dicere, quod omnis calorum firmitas, & robur, & fortitudo ventis inanisimo, & fumo, qui in auras soluitur, coæquetur, iuxta Ecclesiastem: Vanitas vanitatum, & omnia vanitas. Illudque dicendum: quod si cælum, & terra peribunt, atque veterascent, quæ consequentia habitatores eius sicut ista moriantur, atque dispareant, cum animas esse perpetuas, & resurrectur a corpora poterimus? Ex quo perspicuum est cælum, & terram non perire & in nihilum redigi, sed in melius commutari. Et in capite 61. eiusdem Elai. Porro, inquit, qui nouitatem commutationem in melius, & non: elementorum arbitrantur interitum, illo, veniunt exemplo: A principio tu Domine terram fundasti, & opera manuum tuarum sunt cæli. Ipsi peribunt, tu autem permanes: & omnes sicut vestimentum veterascent, & quasi amictus inuolues eos, & mutabuntur. In quo perspicuè demonstratur perditionem, & interitum non abolitionem in nihilum, sed commutationem sonare in melius. Neque enim illud, quod in alio loco scriptum est: Luna fulgebis ut sol, & sol septuagulum lumen accipiet: interitum significat pristinum: sed commutationem in melius. Quod ut possit intelligi, nostra conditionis penam exemplat. Infans enim cum in puerum creuerit, & puer in iuuenem, & iuuenis in virum, & vir in senem, nequaquam per singulas ætates perit: idem enim est, qui prius fuit, sed paulatim immutatur, & ætati pristinae perisse dicitur, quod intelligens & Paulus Apostolus loquebatur: Præterit enim figura huius mundi. Consideremus, quid dixerit: Figura præterit, non substantia. Hoc idem significat & Petrus: Nouos calos, & nonam terram videbimus. Non dixit alios calos, & aliam

III.
Eadem sententia communis patrum.
D. August.

In omni hoc cælum intelligit Aug.

D. Hieron.

Philosophorum opinio.

Aquila.
Symmach.

Septuag.

Ecl. 1. 1.

Esai. 30. 26.

Exemplum immutationis ex homine.

aliam terram videbimus, sed veteres, & antiquos in melius commutatos. Hactenus Hiero. D. Greg. Accinit D. Greg. 117. Moral. c. 5. Calu, inquit, & terra per ea, quam nunc habent, imaginem transiunt: sed tamen per essentiam sine fine subsistunt. Hinc namque per Paulum dicitur: Prae-erit enim figura huius mundi. Et hinc per semetipsum veritas dicit: Calu, & terra transibunt. Hinc ad Ioannem Angelica voce perhibetur: Erit caelum novum, & terra nova. Quae quidem non alia cogenda sunt, sed haec ipsa renouatur. Calu, igitur, & terra transibit, & erit: quia & ab ea, quam nunc habet, specie per ignem tergetur, & tamen in sua semper natura seruetur. Haec ille. Denique, ne multum sum, haec est communis Patrum doctrina, communis etiam Interpretum in loca Scripturae sacrae citata expositio, communis Theologorum sententia: ut plusquam improbabilis ea opinio censenda sit, quae affirmauerit caelestia corpora in die iudicii quoad substantiam esse iramutanda corruptis iis formis substantialibus, quibus modò constant, & aliis in eorum materiam iniectis, quippe cum communi doctrina, expositione, sacrarum Scripturarum à Patribus tradita, & ab omnibus interpretibus, Theologisque recepte aduersetur. Pergamus nunc reliquam partem contextus explanare.

Opposita sententia plusquam improbabili.

Et ego Ioannes vidi sanctam civitatem Hierusalem novam, descendentem de caelo à Deo, V.

paratam sicut sponsam ornataam viro suo. Aggreditur Ioannes dicere de gloria sancto- rum post extremum iudicium futura: quam sub specie pulcherrimae civitatis conspexit, quae Beatorum omnium in caelo domicilium, felicitatemque significat. E caelo dicitur ea civitas descendere, quoniam electorum praedestinatio, virtus atque merita caelestia sunt, atque e caelo ortu habent. Illud, à Deo, non cum, paratam, sed cum, descendentem, notandum est, ut patet ex Graeco contextu, qui ita habet: *καὶ τὴν πόλιν τὴν ἀγίαν Ἱερουσαλὴμ κατὰ τὸν οὐρανὸν ἑτοίμησεν ὁ θεὸς ὡς ἡ sponsὴ ἑτοίμη*. hoc est ad verbum: *Et civitatem sanctam Hierusalem novam vidi descendentem à Deo e caelo.* Hierusalem appellatur, tum quia in illa terrena fuit expressa, tum ob etymologiam nominis, quod visio pacis interpretatur. Novam verò dixit vel eiusdem illius comparatione, vel ex analogia comparatione militantis Ecclesiae, quae etiam Hierusalem nominatur: quoniam cum ex militante triumphans euaserit, alium nobiliorem statum, splendoremque accipiet, ut merito noua quaedam civitas appellari possit. Eadem electorum multitudo sponsa dicitur parata viro suo, ut explicetur pulchritudo meritorum, virtutumque omnium splendor, qui in electis reperitur, quibus tanquam pretiosissimis, pulcherrimisque ornamentis instructi tanquam sponsa à Deo viro suo in caelestem illum gloriae thalamum introducendi erunt.

Sanctorum gloria sub specie pulcherrimae civitatis describitur.

Cur Hierusalem dicta. Cur noua.

Meritorum in sanctis splendor.

Sequitur. Et audivi vocem magnam de throno dicentem: Ecce tabernaculum Dei cum

VI. hominibus, & habitabit cum eis. Fit allusio ad tabernaculum Moisaicum, in quo erat arca foederis cum Cherubim aureis, in quorum alis expansis tanquam in sella, ac throno Deus confidere credebatur, iuxta illud Psal. 98. *Qui sedet super Cherubim.* Quare, ut significetur Deum peculiari ratione in suis electis post extremum iudicium cõfessurum, appellatur caelestis illa civitas tabernaculum, in quo Deus cum hominibus habitabit. *Ecce tabernaculum Dei cum hominibus, & habitabit cum eis: & ipsi populus eius erunt, & ipse Deus cum eis erit eorum Deus* hoc est, peculiari quadam ratione Deus à Beatis coletur, & observabitur, ipseque etiam peculiari eos pre-rogatiuis, & ornamentis decorabit. Puto etiam tabernaculi nomine alludi ad militan-tem Ecclesiam, quae nunc in tabernaculis militaribus in campo agit, ut sit sensus: Ne graue, & molestum sit electis modò in castris, & tabernaculis morari, bellare cum hostibus, ad quotidiana certamina provocari: quoniam tandem haec tabernacula militaria in gloriosum quoddam, magnificum, ac caeleste tabernaculum commutabuntur, in quo summa cum pace, ac securitate depositis armis triu- phabunt. Quam tandem allusionem intelligendam arbitramur omnibus iis in

Ad tabernaculum Moysi alludit Ioan. Psal. 98. t. Cur tabernaculum Dei cum hominibus appellatum.

Alludit ad militan-tem Ecclesiam tabernaculi nomine.

Idem fit in aliis scripturae locis.

locis, in quibus caelestis illa ciuitas tabernaculo similis dicitur, veluti Psal. 14. *Domine, qui habitabis in tabernaculo tuo, aut quis requiescet in monte sancto tuo?* Et Psal. 41. *Quoniam transibo in locum tabernaculi admirabilis usque ad domum Dei.*

VII.

Quoniam verò dictum fuerat electos futuros peculiari ratione Dei populū, Deūque etiam peculiari quadam ratione eorū Deum, id magis explicatur, cū subiungitur: *Et absterget Deus omnem lacrymam ab oculis eorum: & mors ultra non erit, neque lucerna, neque clamor, neque dolor erit ultra, quia prima abierunt,* hoc est, omnia ista iam transierunt, nec in illa felici, beatāque ciuitate locum habent. Id quod magis exponitur, eum subditur: *Et dixit, qui sedebat in throno: Ecce nōna facio omnia. Scribe, quia haec verba fidelissima sunt, & vera.* Ad animandos fideles firmitas tam magnificae promissionis adhibetur. *Et dixit mihi: Factum est.* Referendum est ad illud tēpus, quo praecedētia acciderint: tunc enim mundi huius vicissitudinibus, & varietatibus finis omnino erit impositus. Id enim hoc loco significatur, cū dicitur: *Factum est.* Quam eādē loquendi formulam habes c. 16. cum septimus Angelus effudit phialam suam in aērem, & exiuit vox magna de tēplo à throno, dicens, *Factum est.* Verūm quanquā, quae modo in mūdo geruntur, finem accipere debeant, ego nihilominus permanebo, qui initium, & finis sum vniuersorū. *Ego,* inquit, *sum Alpha, & Omega, initium, & finis.* De quorū verborum germano sensu diximus fusè c. 1. Nec tātū ipse permanebo in meipso felix semper, ac beatus, sed felicitatem etiā, & beatitudinem cum electis meis communicabo. *Ego,*

Apoc. 16. 17.

Christum fōs, iusti sitietes. Arethas. Psal. 41. 2.

Fons vitae gratis datur quomodo. Rom. 8. 18. D. Thom.

D. August. Apoc. 3. 18.

VIII.

Et quoniam ad gloriam consequendam non sufficit fides, sed opera etiam requiruntur, subiungitur. *Qui vicerit, possidebit haec: & ero illi Deus, & ille erit mihi filius.* Timidis autem, & incredulis, & execratis, & homicidis, & fornicatoribus, & veneficis, & idololatriis, & omnibus mendacibus, pars illorum erit in stagno ardenti igne, & sulphure, quod est mors secunda. Timidos dicit impios allusione facta ad electos, quos bellatores propoluerat illis verbis: *Qui vicerit, possidebit haec.* Quasi dicat: Generosos, ac strenuos haec docet felicitas, qui videlicet audeat in consertissimos hostium globos sese inferre, nec vllam hostilem incurtionem reformident: timidi enim, cuiusmodi sunt omnes impij, qui vim sibi inferre timent, nuntiumque delicti, & carnis illecebris remittere verentur, & Satanę impetus perhorrescunt, ab hac illustri glorię corona repelluntur. Incredulos vocat eos, qui vel non credunt, vel ita sese gerunt, ac si non crederent Diuinum sibi auxilium intentionibus, & persecutionibus affuturum, sed statim animo concidunt, quasi vereātur, ne à Deo destituti ab spiritualibus hostibus opprimantur. Execrati, seu vt habetur Graecè ἐξορκισμένοι dicuntur, qui execranda scelera, & Christiano hominē indigna suscipiunt

Impij dicuntur timidi, electi bellatores.

Increduli quomodo.

Execrati.

Mendaces

Mendaces.
Beda.

Mendaces autem non eos accipias, qui tantum leuiter, sed qui in graue danum aliorum mentiuntur: vel certe, vt exponit Beda, accipiendum est mendacium, quo in religionem peccatur, quod mendacii genus sub Antichristi persecutione communissimum erit. *Ostendit*, inquit Beda, multa esse genera mendacii, sed periculosissimum, & maxime detestandum est, quo in religionem peccatur, de quo supra, *Dicunt*, inquit, *se Iudeos esse, & non sunt, sed mentiuntur: sunt enim Synagoga Satana.*

Apo. 2. 7.

Visio de cœlesti ciuitate Hierusalem proponitur, & explicatur.

SECTIO II.

Agreditur deinceps Ioannes cœlestem illā Hierusalem, felicissimum Beatorum domicilium magnificentissimis, & elegantissimis verbis describere: in cuius descriptione illud supponendū, non esse hoc loco sermonem de Ecclesia militante, vt Beda, Primas. & alij existimarūt, sed de triumphante. Quomodo enim Ecclesiæ militanti conueniat illud: *Non intrabit in ea aliquod co inquinatum?* Et illud: *Templum non visum est in ea.* Colligemus verò ex omnibus interpretibus vnā expositionem, quæ germanior, & textui magis cōsentanea videbitur. Primum igitur docet Ioānes venisse vnū de septem Angelis habētibus phialas plenas septē plagis nouissimis, dixisseque sibi: *Veni, & ostendam tibi sponsam uxorem Agni*: itaque sublatū fuisse in spiritu in montē magnum, & altum, & ostensā sibi fuisse ciuitatē sanctam Hierusalem, descendente de celo à Deo, habentē claritatem Dei, & lumen eius simile lapidi pretioso tanquā lapidi iaspidis, sicut crystallū. In montē magno, & alto ciuitas cœlestis ostenditur, vt gloriæ magnitudo & sublimitas delectetur. Lumen, seu vt Græcè est, *φωσφ* id est, *Luminare* huius ciuitatis simile est lapidi pretioso tanquā lapidi iaspidis, sicut crystallū: siue vt habetur Græcè, *ὡς λίθος ἰασπίδου* *ἡ ἁγία πόλις*, id est, *Quasi lapidi iaspidis crystallizanti*, hoc est, qui crystallus esse videbatur. Luminare hoc Deum, vel Christū significat, quē admodum & inferius dicitur: *Ciuitas non eget sole, neque luna: nam claritas Dei illuminat eam, & lucerna eius est Agnus.* Dicitur similis lapidi, qui viridis est: (est enim iaspis hoc loco lapis pretiosus) quoniam dum electos suos illustrat, æternæ viriditatis pabulo recreat. Imo non inconcinne plerique per hunc lapidem iaspidem visionem ipsam beatificam accipiunt, in qua tanquam in viridi lapide omnis nostra spes sita est, quæ dicitur similis crystallo propter claritatem, & transparentiā, qua omnia, quæ sunt in Deo, formaliter lucent Beatis, & multa ex iis, quæ in eo eminenter continentur.

I.
De Ecclesia triumphante sermo est.
Beda.
Primas.

Ciuitas cœlestis sublimitas.
Luminare eius Deus, vel Christus.

Cur iaspis simile.
Visio beatifica iaspis.

Secundò. *Habebat murum magnum, & altum, habentem portas duodecim: & in portis Angelos duodecim, & nomina inscripta, quæ sunt nomina duodecim tribuum filiorum Israël.* Murus iste Christus est, qui non solum Ecclesiæ militantis, sed & triumphantis murus appellatur: quia ipse est, qui & Ecclesiam in terris protegit, & in cælis summa securitate in omnem æternitatem circumdat, iuxta illud *Elai. 26. Saluator ponetur in eam murus, & antemurale.* Et *Zach. 2. Ego ero illi murus in circuitu.* *Habet portas duodecim*, hoc est (vt interpretatur diuus Ambrosius, Tyconius, Haymo, Arethas, & reliqui ferè interpretes) duodecim Apostolos, per quorum prædicationem, & scripta aditus patefactus est in cælum. Et super portas duodecim Angelos, qui Apostolis in prædicando Euangelio assistebant; & Diuinæ prouidentia in fidei propagatione sunt administri. Igitur, vt ait Arethas, duodecim Angeli in duodecim portis constituuntur, quoniam per Apostolos cooperatione Angelorum aditus nobis in cælum præparatur. *Sic enim*, inquit, *cuique fidelium designatus est Angelus, multo magis fundamentus Ecclesiæ, & Euangelici verbi seminatoribus consen-*

II.
Murus ciuitatis Christus
Esa. 26. 1.
Zach. 2. 5.
Duodecim porte sunt duodecim Apostoli.
Ambros. Tycon. Haymo. Arethas.
Angeli adiutores Apost. in prædicatione Euangelij
Arethas.

Cur inscri-
pta nomina
duodecim tri-
buum.

Cur ad sin-
gula mundi
latera porta
terna.

Duo latera
hoc loco uni-
uersitatis
symbolum.

III.

Apostoli &
porta, & la-
pides funda-
mentales or-
bis.

Tycon.

Beda.

Arethas.

Eph. 2. 19.

III.

Mensura au-
rea merito
sanctorum.

Calamus
quæ mensura
Exech. 40. 1.

5.

Ciuitatis sta-
bilitas.

Longitudo,
latitudo, &
altitudo ur-
bis quæ l.

Psal. 92. 5.

Ciuitas equi-
latera est,
cur.

Haymo.
Per certam-
men, & cur-
sum ad illam
v nitur.
I. Cor. 9. 14.

tancum est Angelos ad Euangelicam predicationem esse adiutores. Nomina etiam duode-
cim tribuum in portis inscripta indicant non solum ex Gentibus, sed etiam ex fi-
liis Israel ciuitatem illam contare: Et quoniam qui ciuitatem hanc inhabitant,
ex omnibus mundi partibus collecti sunt, idcirco additur: *Ab oriente portæ tres: &*
ab Aquilone portæ tres: & ab Austro portæ tres: & ab occasu portæ tres. Tres autem sunt
in vno quoque latere propter mysterium Trinitatis, quod electi in terris quidem
fide confitentur, in cælo autem facie ad faciem intuentur. Porro aduerte in nu-
mero duodenario portarum, Angelorum, & tribuum vniuersitatem significari:
non solum enim Apostoli, sed omnes concionatores Euangelici portæ sunt hu-
ius ciuitatis. Et in duodecim tribubus filiorum Israel omnes omnino electi acci-
piendi sunt, qui filij Israel non carne, sed spiritu appellantur.

Tertio. Murus ciuitatis habebat fundamenta duodecim, hoc est, duodecim lapi-
des fundamentales pretiosissimos, super quos ædificium ciuitatis extructum erat:
& in ipsis duodecim nomina Apostolorum Agni. Itaque exponunt Tycon. Beda,
& Arethas, iidem Apostoli & portæ huius ciuitatis, & lapides fundamentales
dicuntur: quoniam & per ipsos reliqui in cælestem Hierusalem ingrediuntur, &
super ipsos fundata est Ecclesia, iuxta illud ad Ephes. 2. *Ergo iam non estis hospites,*
& aduena, sed estis ciues sanctorum, & domestici Dei, supra ædificati super fundamentum A-
postolorum, & Prophetarum.

Quarto. Qui loquebatur mecum, habebat mensuram arundineam auream, ut metiretur ciuitatem,
& portas eius, & murum. Græcè est, *Calamum aureum.* Mensuram accipio hoc loco merito,
sive gratiam, charitatemve, iuxta quam metitur Deus gloriam omnium Beatorum: in
auro charitatis præstantia exprimitur. Porro hæc mensura, ut ait Arethas, erat
Geometrica. Est autem calamus mensura sex cubitorum, & palmi, ut patet ex E-
zech. 40. cui similis visio apparuit. *Facta est, inquit, super me manus Domini, & addu-*
xit me in terram Israel, & dimisit me super montem excelsum nimis, super quem erat quasi ædificium ciui-
tatis, cuius mensura erat sex cubiti, & palmus. Et in manu viri calamus mensuræ sex cubiti, & palmo.

Quinto. Ciuitas in quadrate posita est: & longitudo eius tanta est quanta est latitudo. Et
mensura est ciuitatem de arundine per stadia duodecim millia: & longitudo, & altitudo,
& latitudo eius æqualia sunt. In eo, quod ciuitas in quadrate sita esse describitur,
eius stabilitas, & immobilitas explicatur. Quod verò tanta est latitudo, quanta
longitudo, & altitudo, illud significat omnia in beatitudine esse sempiterna. Itaque
putamus longitudinem esse ipsam æternitatem: sic enim in sacris literis appellatur,
veluti Psal. 92. *Domum tuam decet sanctitudo Domine in longitudinem dierum.* Huic
igitur æqualis est altitudo, hoc est, visio beatifica, qua quodammodo profunditas,
& altitudo Diuinæ essentia penetraretur: æqualis etiam latitudo, id est, fructus,
quæ cum summa delectatione coniuncta est, per quam capacitas animæ propter
magnitudinem gaudij quodammodo dilatatur. Æqualis igitur est longitudini lati-
tudo, & altitudo, quia omnia hæc longitudinem æternitatis adæquabunt. Quod
additur de stadiis duodecim millibus per totum ambitum, & circuitum ciuitatis,
ita ut singula latera tria millia stadiorum complecterentur, ad significandam æqua-
litate omnium laterum pertinet: quanquam & eadem tria millia stadiorum per
singula latera ad mysterium Trinitatis adumbrandum pertinent, quod necesse ha-
bet credere quicumque in illam ciuitatem ingredi cupiunt. Faciunt autem octo
stadia vnum milliare, atque adeo ambitus ciuitatis continet mille quingenta mil-
liaria. Illud etiam rectè aduertit Haymo nomen stadij tacite indicare cursum, &
certamen iustorum, quibus opus est currere, certareque assidue, ut in illam ciui-
tatem admittantur. Vnde est illud Pauli I. ad Corinth. 9. *Nescitis, quod ij, qui in stadio*
currunt,

VIEGA
Apocalypsim

currunt, omnes quidem currunt: sed vnus accipit brauium: Sequitur: Et longitudo, & altitudo, & latitudo eius aequalia sunt. Rupertus ob imperitiam linguae Graecae putauit hoc ad murum ipsum esse referendum: tum verò mirum in modum se torquet, quomodo in murum id possit conuenire, Igitur non ad murum, sed ad ciuitatem ipsam pertinet, cum Graecè habetur *ὡς τῆς*, repetiturque hoc loco omnium eius laterum aequalitas.

Sextò. Mensura est murum eius: centum quadraginta quatuor cubitorum, mensura hominis, quae est Angelus. Intellige dimensum fuisse murum quoad altitudinem: significaturque in muro ambiente ciuitatem protectio Diuina, quae gloriam Beatorum in omnem aeternitatem tuebitur. Et quoniam ea protectio hmissima est, idcirco tanta est muri altitudo. Ipse etiam numerus, vt ait Arethas, perfectione includit: etenim centum quadraginta quatuor ex duodecim in se ductis conuincuntur. Quod subiungitur: *Mensura hominis, quae est Angelus*: Haymo ita existimat accipiendum, significari nimirum eum Angelum, qui Ioanni cum mensura apparuit, habuisse speciem hominis. Itaque licet homo videretur, Angelum fuisse. Duæ sunt communiores expositiones. Vna est, significari eadem mensuram metiendam esse tam Angeli, quam hominis beatitudinem, hoc est, tam Angelo, quam homini iuxta magnitudinem gratiae, & charitatis gloriae conferri. Altera, homines ad mensuram gloriae Angelorum peruenire: liquidem succedunt in locum eorum, qui ceciderunt. Haymo illam quoque affert, tot homines gloriam consecuturos, quot Angeli corruerunt, atque adeo eandem esse Angeli, & hominis quoad numerum mensuram. Septimò. Ipsa ciuitas dicitur, *Aurum mundum simile vitro mundo*. Per aurum, inquit Haymo, claritas, per vitrum puritas exprimitur: idcirco per vitrum declaratur puritas cordis omnium Beatorum, quae inuicem in caelesti ciuitate omnibus manifestabitur. Quicquid enim cogitatum fuerit ab vno, vt plurimum videbitur ab altero, vt inuicem sibi sint Beati quasi quaedam specula vitrea lucidissima. Possumus etiam per aurum charitatem, qua omnes Beati fulgebunt, per vitrum puritatem accipere: nihil enim immudum, & coinquinatum in eam ciuitatem ingreditur, vt postea docet Ioannes. Quamquam & in auro illius ciuitatis & pulchritudo, & nobilitas, splendorque intelligitur.

Ciuitatis caelestis duodecim fundamenta explicantur.

SECTIO. III.

Commemorat Ioannes duodecim fundamenta, id est, duodecim lapides fundametales muri ciuitatis caelestis, docetque esse duodecim lapides pretiosissimos, qui duodecim Apostolos significat, vt in superioribus diximus. Arethas, And. Cas. & Abbas Ioach. singulos lapides singulis Apostolis tribuit. Sed cum Arethas, & Andreas secundum lapidem ad Paulum Apostolum referat: accommodatio videtur Ioachimi expositio, qui primum lapidem iaspidem tribuit Petro, saphirum Andreae, calcedoniam Iacobo maiori fratri Ioannis Euangelistae, smaragdum nostro Ioanni, sardonychem Philippo, sardium Bartholomaeo, chrysolitum Matthaeo, beryllum Thomae, topazium Iacobo minori fratri Domini, chrysoptera Iudae fratri praedicti Iacobi, hyacinthum Simoni, amethystum Mathiae. Iuxta quam expositionem ea, quae de singulorum lapidum natura dicemus, optime quadrant in eum Apostolum, de quo sermo habendus erit. Verum cum Apostoli non eodem semper ordine in Euangelio numerentur Matt. 10. Mar. 13. Luc. 6. non est, cur in accommodandis singulis lapidibus singulis Apostolis iuxta ordinem ab Euangelistis seruatum laboremus, vt videlicet primum lapidem primo Apostolo,

Murus protectio Diuina firmissima.

Arethas. Haymo. Hominis, & Angelus mensuram eadem esse quid.

Per aurum, & vitrum quid.

Haymo. Beati inuicem specula lucidissima.

And. Cas. Arethas. Ioachim. Singulis Apostolis singulis lapides fundamenta accommodantur.

Qui tenendus sit ordo in hac accommodatione.

secundum secundo, & sic de cæteris, respondere existimemus, quemadmodum hoc loco facit quidam ex recentioribus: cum illud sit multò certius quemlibet lapidem cuiuslibet Apostolo convenire, vt ex sequentibus planù fiet. Nam vt singuli lapides singulis Apostolis ordine suo tribuerentur, vel seruandus esset ordo vocationis Apostolorum, vel temporis, quo ad prædicandum missi sunt: tunc enim fundamenta Ecclesiæ esse cæperunt, vel denique meritorum. At vocationis ordo non potest certò ex Euangelio in omnibus Apostolis demonstrari: ordo prædicandi etiam non habetur, cum simul omnes à Christo ad prædicandum missi fuerint: multò etiam difficilius est ordinem meritorum intelligere: cum is soli Deo sit exploratus. Quare illud præstandum superest, vt singulos lapides in quemlibet Apostolum conuenire ostendamus.

II.

Fundamentum primum iaspis.

Fundamentum primum iaspis. Iaspidis multa genera commemorantur: alius enim colore viridis est, & tinctura floracea subluces: alius smaragdi habet similitudine, sed crassiore specie, quo omnia phantasmata fugari æstimat. Est & niuis colore mista quasi spuma marinorum fluctuum obradias. In iaspide omnes interpretes Petrù accipiunt propter stabilem in fide, & eius cõfessione cõstantiam post Spiritus sancti aduentù. Sed potest quilibet Apostolus designari propter firmitatem fidei, qua omnia terrorù phantasmata fugabãt, & propter spei, ac fiducia in Deo viriditate. Quæ deinceps de lapidibus pretiosis dicemus, ea ex Plinio, D. Isidoro l. 16. Etym. Beda in Collectaneis, & aliis scriptoribus decerpimus. *Secundum fundamentum sapphirus.* Hic medicam putatur habere virtutè, inutilis sculpturæ, interuenientibus crystallinis centris viret, & subinde transluces aureis quibusdam punctulis collucens. Quilibet Apostolus medicam virtutè habuit curandi & corporis, & animi ægritudines: non sinebat se sculpi humanis honoribus, minisve, aut promissionibus, quo minus in uictam in fide, & amore Christi cõstantiam retineret: virebat centris crystallinis, hoc est, purissimis moribus: & translucescit, quoniam lucè veritatis à Christo emissam in alios trans mittebat. Quod ad literam significauit Paulus 2. ad Corinth. 3. cum ait: *Nos verò omnes reuelat a facie gloriam Domini speculantes in eandem imaginè transformamur à claritate in claritatem tanquã à Domini spiritu.* Quo loco illud, *speculantes*, non ab specula sed ab speculo deducitur: est enim Græcè *κατοπτρὸν ὀφθαλμοῦ*. Et est sensus apostolos imaginè vultus Christi, non velatam, vt Hebræi faciè Moysis velamine occultatam sed reuelatam quasi quædam specula lucidissima suscepisse, eandemque in alios per mysteriorù fidei prædicationè transmisisse: sicut speculum solet imaginem rei obiectæ recipere, & reddere. Hoc fundamentum sapphirinum secundum Ioachimù est Andreas.

Secundum fundamentum sapphirus.

2. Cor. 3. 28.

Sicut enim sapphirus similis est sereno cælo, & radiis solis percussus ardentem emittit fulgorem: ita Andreas amore cœlestis patriæ nuntium seculo remisit, secutus Ioannem Baptistam, & paulò post manens cum Christo duobus diebus, eiusque, qui verus est sol, radiis percussus in Christi amorè mirabiliter exarsit.

III.

Tertium fundamentum calcædonius.

Tertium fundamentum calcædonius. Hic lapis quasi ignis splendet, similis pallenti lucernæ, eique sub dio, siue aperto cælo color accedit, non autem sub tecto. Si vel radiis solis, vel digitorù tactu incandescat, paleas ad se attrahit. Quilibet Apostolus lucerna erat ardès in mûdo, neque calcædonij colorè refereret sub tecto, hoc est, inter priuatos parietes otiosam vitam agès, sed sub dio inter ipsas nimirù persecutiones, & in medio foro fidem prædicans: vbi verò radiis solis, i. Christi splendoribus fulgebat, vel Tyrannorum manibus premebatur, tunc verò multò magis ad se omnes attrahebat. Hoc fundamentum Ioachimò est Iacobus maior. Nã lapis inquit, iste similis est pallenti lucernæ, fulgētq; magis sub dio, quàm sub tecto; vnde

Ioachim.

vnde significat ardorem humilem charitatis, qui aliquādo quidem intus manet occultus, sed tandem per opera producit in lucem. Possimus autē hanc virtutem ascribere Iacobo fratri Ioannis, qui vt ostēderet, quanta charitas in suo peccatore lateret, primus inter omnes Apostolos sustinuit passionē. *Quartum smaragdus smaragdus.* Et viridantium gemmarum præstātissima: res, quibus admouetur, suo ipsius colore imbuit, aëremque circumfusum viridem reddit. Quisq; Apostolorū viriditate virtutum floruit, & eam reliquis impertiebatur, ipēmque beatitudinis ingerabat iis, qui ipsius cōsuetudine utebātur. Hoc enim est viriditatem, quæ spei symbolū est, circumfusis rebus cōmunicare. Ioachimus fundamentū hoc vult esse nostrum Ioannē. Quoniam, inquit, smaragdus colorem refert purissimi olei, atque adeo significat perfectā fidem, quæ per charitatē operatur, quæ virtus maximē in Ioanne respicitur, qui fuit spiritali charitatis oleo repletus: vnde & in olei dolium dicitur missus, vt quasi quidam smaragdus oleo proficere videretur.

Quintum sardonix. Gemma est instar vnguis humani, aut certē colorem vnguis humani, cum carni hæret, referēs, vnde & nomen sumpsit: *ὄνυξ* enim Græcè vnguem significat. Et quoniam sardij, & onychis naturam participat, ex sardio scilicet ruborem, ex onyche candorē trahens, inde est, quod cōposito ex vtraque gemma nomine sardonix appellatur. Pretiosiores sunt, qui tribus coloribus variantur, primo nigro, medio candido, superno rubro. Omnes enim Apostoli nigrum colorem propter labores, candidū propter puritatem, rubrū propter martyriū habuerunt. Ob eam colorum varietatem existimat Ioachimus in sardoniche Philippū fuisse adumbratum. *Sextum sardius.* Translucet: sic Apostoli exemplo. Coloris est sanguinei: atque adeo martyriū designat Apostolorū. Feris terrorem incutit: sic Apostoli dæmonibus erant formidabiles. Bartholomæum ex Ioachimi sententia designat. *Septimum chrysolithus.* Auri speciem præfert ardētēs, scintillas diffundit, nocturnos pellit timores. Habet simul cū auri colore quandam marini coloris similitudinē, quā ob causam dicitur Hebraicè Tharsis, quod nomen mare significat, quemadmodū docet D. Hier. in Comment. super Dan. super illa verba cap. 10. *Et corpus eius quasi chrysolithus:* & super illud Esai. 2. *super oēs mares Tharsis.* Meritō chrysolithus quilibet Apostolus appellatur, quoniam auro charitatis rutilat, ardentes diuini amoris scintillas ex se in omnes immittit, Dæmonūque timores fugat. Mattheo Ioachimus tribuit. *Octauū beryllus.* Quasi aquā consideres solis fulgore, percussam, rubicundum ac decorum calorē reddit: sed nō fulget nisi in sexangulā formam poliēdo figuretur. Repercussione enim angulorū splendor acuitur, tenētisque manū adurere dicitur. Tradunt Beryllo duos inesse colores, vnum viridē, pallentem alterum. Quilibet Apostolorum propter mentis puritatē quasi aqua clarissima cælestis gratiæ radium suscipit, pulcherrimūque efficitur. Repercussione angulorū magis splendescit: quia, quod magis Apostoli laboribus premebantur, quasi fractis in lapide angulis, repercussio que lumine magis radiabant. In sexangulā formā figurabatur: quia in hoc mūdo, qui sex diebus à Deo fuit perfectus, Tyrānis persequentibus, & quasi eos figuratibus pulcherrimi, fulgētissimique euadebant. Tenentiū manus adurebāt: quia eos, cū quibus cōuersabantur, diuini amoris facibus inflābant. Præferēbant colorem duplicē: quia dū cælestia contēplabantur, virides efficiebātur expectatione proximij. Cum verō ad proximos se se per actionē cōuertebant, ipso labore, eorumque assidua exercitatione pallorē quodāmodo accipiebant. Iuxta Ioachimū Thomā adumbrat. Sui adde & illud nasci Beryllum in India, vt ait D. Ilidor. Ita enim Thomas Eūāgelium in India prædicauit, ibiq; corpus eius visitur, *Nōnū topazius.*

III.

Quintum

sardonix.

Sextum sar-

dus.

Septimum

chrysolithus.

D. Hieron.

Dan. 10. 6.

Esai. 2. 16.

Octauum

beryllus.

D. Ilidor.

Nōnū topazius.

Thomas.

Quantò inuentu rarior, tantò pretiosior: quoniam perfectio Apostolica rarissima fuit, atque adeo pretiosissima. Duos refert colores, vnum autè purissimi, alterum aetherea claritate relucentem, hoc est, aurum charitatis in proximos, & ardentem in Deum amorem. Flammescit impèsius, quoties solis radiis verberatur: quoniam Apostoli, cum Christi gratia tanquam radio micabāt, tunc magis ad proximorum salutem incendebantur. Topazium cum polis, obscuras: quoniam Apostolos, cum laudibus nostris polimus, potius obscuramus, quam illustramus ob excellentem eorum, nostrāque omni commendatione maiorem magnitudinem. Iacobum fratrem Domini ex Ioachimi interpretatione exprimit.

Y. *Decimum chrysoprasus*, siue *chrysoprasus*. Viridis est gemma, colore porri, succum referens, in aurū declinans aurēis interuenientibus guttis. Viriditas, hoc est, spes Apostolorum ad maiorem charitatem eorū animos incitabat. Aurea gutta aureas charitatis actiones, significant, quibus Apostoli spei suæ viriditate variabāt. Vult Ioachimus hanc gemmam Iudam fratrem Iacobi minoris adūbrare. *Vndecimum hyacinthus*. Violaceo colore hyacinthum florem representat: cælestem colorem refert, vt sapphirus: mutat cum facie calī colorem, sereno enim, & illustri perspicuus est, turpido, & obducto nubibus obscurus. Cælestem planè colorem referunt Apostoli cælestibus moribus. Mutabant cum facie calī colorem: quia ad imperiū Dei optimi, & maximi sese in omnibus accommodabant. Præterea sereno Ecclesiæ cælo charitatem in alios exercebant: nubilo autem, & persecutionibus turbato constantiam, & fortitudinem præferabant. Simonē secundum Ioachimum notat. *Duodecimum amethystus*. Violacei coloris est, fulgentius emicās hyacintho, sculptura facilis. Inter purpureas gemmas principatum amethystus Indicus tenet: purpureus est permixto violaceo colore, & quasi rosæ nitor, lenitèrque flammulas fundens. Tradunt illum triformi colore radiare, roseo, violaceo, & purpureo. Sane sculptura faciles erant Apostoli: quia in laboribus patientes, gemæ purpureæ propter martyrium, rosæ habentes nitorem propter gratiā, quam sibi apud omnes conciliabant. Est enim rosa gratiæ symbolū. Deniq̄. suauissimas amoris flammulas ex se late fundebant. Matthiām Ioachimo significat.

De portis, plateis, templo, sole, & commercio cælestis ciuitatis.

SECTIO II.

I. *Explicatis cælestis illius ciuitatis fundamentis, persequitur reliqua Ioannes.* Primum igitur docet duodecim portas duodecim margaritas esse per singulas: quod duobus modis potest intelligi. Vno, vt sit sensus singulas portas esse ex singulis margaritis, quod illis verbis disertè dicitur: *Et singula portæ erant ex singulis margaritis*. Alterò, vt in singulis portis essent singulæ margaritæ, quod verbis propositis videtur indicari, cum dicitur. *Et duodecim portæ duodecim margaritæ sunt per singulas*. Quam ob causam Ansbert. vt vtrumque testimonium conciliet, docet singulas portas factas fuisse ex singulis margaritis: & præterea vnamquāque portam habere insuper duodecim margaritas sibi quodammodo affixas, atque adeo fuisse omnes margaritas portarum centum quadraginta quatuor. Quod si addantur aliæ duodecim, ex quibus singulæ portæ confectæ erant, numerari cētum quadraginta sex margaritas: quam sententiam sequitur Ribera. Verū multò probabilius videtur id, quod aiunt Beda, Tycon. Primas. Arethas, & alij illud duntaxat significari singulas portas confectas fuisse ex singulis margaritis. Quod verò dicitur: *Duodecim portæ duodecim margaritæ sunt per singulas* non

Locus diffinitus.

*Ansbertus.
Ribera.
Beda.
Tycon.
Primas.
Areth.
Singule portæ erant ex singulis margaritis.*

non illud indicare in singulis portis fuisse duodecim margaritas, sed singulas portas fuisse singulas margaritas, quod magis adhuc explicatur, cum subiungitur: *Et singule portae erant ex singulis margaritis*: quae verba appositae sunt explicationis gratia, non ad aliquid diuerlum significandum. Porro aduerte margaritam idem esse quod vnionem: appellantur autem margaritae vniones, vt auctor est Plinius lib. 9. c. 35. quod nullae duae reperiantur in cochis indifferetæ. Quod ad mysterium attinet, cum supra dixerimus duodecim portas duodecim Apostolos significare, sanè cū singulæ portæ dicuntur esse ex singulis margaritis, indicatur pretiosissimam, & præstantissimam esse Apostolorum doctrinam: esseque præterea instar vnionis propter summam consensionem, quæ inter omnes cernitur, vt vnus omnium instar obtineat. Et quanquam discreti fuerint locis, nullam tamen habuisse doctrinæ dissensionem. Ad quod mysterium explicandum quatuor illa quadriformia animalia, quæ Ezech. cap. 1. apparuerunt, & præter quatuor orbis imperia quatuor etiam Euangelistas, & in eis Apostolos, vniuersosque Euangelij præcones adumbrarunt, eisdem omnino faciebus constabant, eademque erant corporis specie efformata, eodemque omnino modo mouebantur ad summam in fide Euangelij prædicanda consensionem exprimentam.

Margarita cur sit dicta vno. Plinius.

Apostoli margaritæ propter doctrinæ consensionem Ezech. 1.

Secundò sequitur: *Et platea ciuitatis aurum mundum tanquam vitrum perlucidum.* II.

Non puto plateam hoc loco forum ciuitatis significare, quo omnes conueniunt, vt videntur plerique existimasse: sed plateam pro plateis dictum esse, ita vt omnes plateæ huius ciuitatis dicantur esse aurum mundum: in quo quidè latitudo charitatis beatificæ explicatur. Sicut enim in plateas vergunt ostia domorum ciuitatis, singulæque ciuium domicilia, ita diuersæ mansiones Beatorum, quibus diuersitas gloriæ exprimitur, iuxta illud Christi Ioan. 14. *In domo Patris mei mansiones multæ sunt*: in plateas charitatis concurrunt, quia singuli Beatorum quisque de alterius gloriâ latentur: & quanquã sint gloria inæquales, per charitatè tamen omnes alter alterius gloriæ participat, quod est charitatis proprium, vnde Paulus 1. ad Cor. 4. *Ia saturati estis, iam diuites facti estis sine nobis regnatis, & vtena regnetis, vt & nos vobiscum regnemus*. Supponit enim Paulus charitatè aliena bona sibi propria ducere, & ita iis letari, ac si ipsa possideret: atque adeo si illi prædicatores, cum quibus agit, regnaret, hoc est, bonis omnibus frueretur, se quoque eum illis regnaturum, quoniã charitas, qua illos adamabat, regnum ipsorum proprium sibi faceret. Quare cū Beati se maximè diligat, quisque de aliorum beatitudine & felicitate letatur. Hoc est enim, quod hoc loco ait Ioan. ostia domorum in eandè plateam concurrere: quæ auro mudo comparatur propter excellentiã, vitro mundo propter puritatè. Et præterea, quia inuicè alij aliorum gloriã intuetur, & eomunione charitatis mutuo libi eandè facilitatè quasi radiu perlucidissimū transmittunt. Tertio, *Templum non vidi in ea: Dominus enim Deus omnipotens templum illius est, & Agnus*. Nimirum, quia Deus clarè vilis non eget tēpli alicuius externi amplitudine, vt maiestatem præferat, sed ipse per se satis gloriosum se Beatis demonstrat. Itaque ipsemet tēplum est sibi, quia & in seipso videtur, & in seipso maiestatem omnem tēpli continet. Idemque de Agno, hoc est Christo secundū diuinitatem eadem plane ratione, secundū humanitatem verò suo modo intellige. Quarto, *Ciuitas non eget sole, neque luna, vt luceant in ea: nam claritas Dei illuminauit eam* (in præterito legendum est, vt patet ex Græco contextu) *& lucerna est Agnus*. Quod dicitur: *Claritas Dei illuminauit eam*: significat Deum ipsum ciuitati illi caelesti pro sole esse: nisi in claritate Dei lumen gloriæ velis accipere, quo Beatorum intellectus perfusus ad diuinæ essentiae conspectum euehitur. Quod subiungitur: *Et lucerna eius est Agnus*: de Christo, vt homo est, accipiendum.

Platea ciuitatis ex auro mundo quid. Ioan. 14. 2. Charitas beatorum.

1. Cor. 4. 3.

Bona aliena ducit propria

Templum ciuitatis Deus.

Ciuitatem que claritas illuminat.

Humanitatis
Christi splē-
dor & excel-
lentia.

est: nā secundum diuinitatē sol etiam, & claritas est ciuitatis, sicut & reliquæ personæ diuinæ. Et hoc loco obiter collige excellentē humanitatis Christi splendorē & præstantiā: siquidem cum lucerna dicatur comparata, fulgentissimo soli Diuinitatis, nihilominus intenti solis præsentia lucet: quod sanè mirum videri debet. Quis enim lucernā soli appositam vidit vnquā spendescere? Quare non immeritō Ioan. ad Christi, quatenus homo est, splendorē exaggerandum, cum præmississet: *Claritas Dei illuminauit eam*, videlicet sol ipse diuinitatis, continud subiunxit: *Et lucerna eius est Agnus*: vt intelligeremus Christum, vt homo est, tanti esse splendoris, & excellentiæ, vt etiā Deo comparatus claritatē, splendorēque retinere videatur. Atque hæc est ratio, cur lucernæ hoc loco fiat mentio, non verò quod in illa ciuitate nox aliqua sit, in qua lucerna adhiberi debeat. Vnde sequitur: *Nox enim non erit illis*. Quasi dicat Ioannes: Nemo existimet eo, quod lucernæ mentio facta est, aliquam noctem in ea ciuitate esse, cum in ea perpetud sol fulgeat.

In ciuitate
nulla nox.

III.

Ciuitatis cō-
Regibus, &
nationibus
commercium

Quintō *Ambulabunt gentes in lumine eius* (id est, ciuitatis, nō Agni, vt patet ex Græco contextu) & *Reges terræ afferent gloriam suam, & honorem in illam. Et porta eius non claudentur per diem: nox enim non erit illis. Et afferent gloriam, & honorem gentium in illam*. Significatur ciuitatis huius frequentissimum imperium, atque commercium: itaque Reges terræ, totiusque orbis nationes modò ad Ecclesiam venturas fide Christi, religionēque suscepta, gloriamque suam, & honorem allaturas: quoniam maiestatem, dignitatēque suam, regnorumque opes, ac ditignem Christi imperio subiiciēt: denique amore cælestis Hierusalem omnia pro nihilo ducent, summamque gloriam, & honorem arbitrabuntur cælesti illa ciuitate donari, eiusque ciues appellari. Hoc est enim gloriam, & honorem in illam afferre, videlicet gloriam suam temporalem, non solum hic pro Ecclesia militante per fidem, sed etiā pro triumphante, id est, pro cælestis patriæ consecutione commutare. Possūmus etiā sic accipere. *Afferent gloriam, & honorem gentium in illam*, hoc est, quicquid gloriosum, & magnū erit in gentibus, Reges videlicet, ac Principes, viri etiam opibus, ingenioque florentes ad fidem Christi conuersi in illam cælestem Hierusalem inferentur. Quod verò dicitur: *Porta eius non claudentur per diem*: securitatē indicat: cum enim nullus hostis timeatur, non est, cur portæ claudantur. Postremò. *Non intrabit in illam aliquod coinquinatum, aut abominationem faciens, & mendacium: nisi qui scripti sunt in libro vitæ Agni*. Vbi nos habemus, aliquod coinquinatum, Græcè est: *παραποιεῖ*, id est, omne coinquinans. Sic enim vertit Erasmus. At Biblia Complutensia, Arethas, & Andr. Cæsar. *παραποιεῖ* id est, *Omne commune*: quod idem est, ac si dicas, *omne immundum*, iuxta illud Act. 10. *Absis Domine, quia nunquam manducaui omne commune, & immundum*. Mendacium, iuxta ea, quæ diximus sectione prima, accipiendum est. Sententia illustrior est, quàm vt expositio- nem desideret: certum enim est in cælesti illa ciuitate, vbi plateæ sunt aurum mundum, & omnia ex margaritis, lapidibusque pretiosis constant, nihil coinquinatum, & immundum locum habere posse. Itaque nemo pedibus coinquinatis in ciuitate illa admittitur, cum plateæ strætæ sint auro purissimo, in quo pedem nitidissimum, omnique labe detersum ponere oporteat. Quod videtur respexisse sponsa Cant. 5. cum pedes senel ablutos iterum coinquinare formidabat, ne videlicet sibi aditus in cælestem illam ciuitatem intercluderetur. *Laus*, inquit, *pedes meos: quomodo iterum inquinabo illos?* Denique soli illi, inquit Ioannes, qui scripti sunt in libro vitæ Agni, in eam pulcherrimam ciuitatem ingredientur.

Securitas
illius.

Commune,
& immun-
dum idem.
Act. 10. 14.

Ciuitatē pu-
rissimam ni-
hil immundū
ingredietur.
Cant. 5. 3.

Illustra-

Illustratur illa sententia,

Reges terra afferent gloriam suam, & honorem in illam. Et portæ eius non claudentur per diem: nox enim non erit illic. Et afferent gloriam, & honorem gentium in illam.

SECTIO V.

Inter ea, quæ Ioannes de cælestis ciuitatis pulchritudine, amplitudine, & splendore commemorat, duo videntur sanè præclara, & magnifica: vnum est tam illustrem, tam locupletem, tam pulchram, tantisque in omni genere ornamentis eondecoratam ciuitatem nemini interclusam esse: sed aditum ad eam patere omnibus, qui illius ciues esse expetierint: hanc enim ob causam dicitur habere portas duodecim, tres ab Oriente, tres ab Aquilone, tres ab Anstro, totidemque ab Occidente: easque omnes perpetuè apertas, ac patentes: *Et portæ eius non claudentur per diem: idem enim est hoc loco, per diem, ac perpetuè, cum in illa ciuitate nulla sit nox, sed perpetuus, stabilisque dies, cum claritas Dei, quæ nullam subit vicissitudinem, eam illuminet, vt superius dictum fuerat. Id quod explicauit Ioannes, cum subiunxit: Nox enim non erit illic: quasi diceret: Cum audis portas huius ciuitatis non fore claudendas per diem, intellige perpetuè patere, quoniã nox non erit illic, sed constans, ac perpetua dies. Alterum est Reges terræ gloriã suam, & honorem in eam ciuitatem illaturos: Reges, inquit, terra afferent gloriam suam, & honorem in illam. Et iterum: Afferent, gloriam, & honorem gentium in illam. Quod & ad frequentiam, & ad opulentiam illius ciuitatis commendandam maximè pertinet. Dicamus nonnihil de singulis.*

Quod ad primum spectat, aduerte, aditum ad cælestem illam urbem per peccatum primi hominis omnibus mortalibus interclusum fuisse iterum Christi Domini singulari beneficio patefactum. Is enim sua passione, ac morte promeruit, vt homines, qui antea, quantum eumque probi, iusti, essent, ab illius ciuitatis ingressu arcebantur, in eam non tantum ingredi, sed illius ciues fieri, & in ea perpetuè domicilium habere possent: quemadmodum disertè docet Paulus ad Ephes. 2. *Per ipsum habemus accessum ad Patrem. Ergo iam non estis hospites, & aduena, sed estis ciues sanctorum, & domestici Dei.* Et ad Hebr. 6. appellat Christum nostrum præcursorem seu vt Græcè est, προδρομος, qui in celum ingressus illud nobis aperuit, *Qui confugimus, inquit, ad tenendam propositam spem, quam sicut anchoram habemus animæ tuæ, ac firmam, & incedentem, & que ad interiora velaminis, vbi præcurso pro nobis introiit Iesus.* Significat verò Paulus allusione facta ad tabernaculum Mosaicum, & sancta sanctorum, in quæ nullus ingredi poterat, nisi Pontifex Maximus semel in anno, Christum in sancta sanctorum cælestia tanquam Pontificem Maximum ingressum fuisse, eaque nobis omnibus patefecisse, atque adeo fuisse προδρομος, seu præcursorem nostrum, qui ante nos præcurrens celum sua passione nobis aperuit Cui concinit illud Christi Ioan. 14. *Vado parare vobis locum.* Et quoniam de sanctis sanctorum cælestibus loquitur Paulus, quæ nobis per Christum reserata, & patefacta fuerunt, est ad id illustrandū elegantissimus locus ille Ezech. 41. vbi agens de templo ciuitatis illius per Christum in terris fundandæ, atque inde in celum vsque euehende (is enim est literalis sensus eius visionis) sic ait. *Et mensus est longitudinem eius viginti cubitorum, & latitudinem eius viginti cubitorum, ante faciem templi. Et dixit ad me: Hoc est sanctum sanctorum, & mensus est parietem domus sex cubitorum, & latitudinem lateris quatuor cubitorum vndique per circuitum domus, Latera autè lateris ad latera bis triginta tria. Et paulò post: Et vidi in domo altitudinem per circuitum fundata latera*

I. In descriptione huius urbis duo præclara annuntiantur.

II. Celum ante sua clausura nobis Christus aperuit. Ephes. 2. 12.

Hebr. 6. 20. Noster ad celum præcurser dicitur.

Ioan. 14. 1. Ezech. 41. 2.

ad mensuram calami sex cubitorum spatio: & latitudinem per parietem lateris foris fecit quinque cubitorum: & erat interior domus in lateribus domus. Quo loco difficilis est inter interpretes controuersia quidnam laterum nomine accipiendū sit: Etenim Richard. de S. Vict. vult esse deambulatoria. Sed ea sententia nō est probabilis, vt Lyranus demonstrat. Alij aliud committantur. Nos verā putamus Hugonis Carēsis, & aliorū sententiam, aientiam per huiusmodi latera sedilia esse intelligenda, quæ per circuitū parietum templi, & ipsius sancti sanctorū apparuerūt. Diserte enim tradit Ezechiel etiam in ipso sancto sanctorum eiusmodi latera visa esse.

Laterum nomine sedilia apud Ezech. intelliguntur Rich. Vict. Lyran. Hugo Carēf.

III. Car. visa sint sedilia sanctorum.

Et constituto, quod non est huius loci persequilogius, plenum mysterij est, quodd intra ipsa sancta sanctorum posita sunt sedilia, cum ibi superuacanea viderentur, quippe cū nulli præter quā summō sacerdoti in eum loco cum pateret ingressus. Quæ fuit ratio potissima, qua Lyranus in commēt. super Ezech. putauit se prædictam Hugonis expositionem omnino conuellere, demonstrarēq. latera non esse pro sedibus sumēda. Et quidem, si eo loco de templo Salomonis sermo haberetur, aptè disputaret: cum enim in sancta sanctorū illius templi tam multa sedilia apparuerūt. Quoniam Christus sua passione perfecit, vt ea sancta sanctorum aperirentur, paterentque omnibus, atque in illa non tantū summō Sacerdoti, qui ipsemet Christus est, sed vniuersis liber esset ingressus, quibus idcirco in eum locū admittendis, recipiēdisque pernecessaria erant sedilia, in quibus illi sederent, iuxta illud ad Ephes. I. Cum esset in morte peccati, conuincit nos in Christo, & conuersit nos, & considere fecit in caelestibus in Christo Iesu: Cernis igitur patefacta fuisse per Christum mortalibus sancta sanctorū caelestia, quod idem est, atque illud, quod hoc loco ait Ioannes, ciuitatis illius caelestis portas apertas, patētēque esse omnibus, quacunque tandem orbis ex parte aduenerint. Propterea enim ad Orientem, Occasum, Aquilonem, & Austrum ternæ patent portæ amplissima: nec vlli omnino nationi ac genti aditus, & ingressus interdicitur.

Ephes. 2. 5.

IV. Gentium conuersio, & Regum pietatis erga Christum monumenta.

Quod verò ad secundum spectat, cum dicitur: Reges terræ afferent gloriam suam, & honorem in illam: & iterum: Afferent gloriam, & honorem gentium in illam: significatur Gentium ad fidem conuersio: & potentissimos quosque Reges imperium Christi recepturos, & gloriam suam, & honorem, hoc est, diuitias omnes suas, atque potentiam in Christi cultum erectis religionis causa magnificis templis, aliisque Christianæ pietatis, & religionis monumentis exædificatis præ animi pietate ac religione oblaturus: eosdem denique Principes curaturos vt ad innumeras alias gentes, nationēque Euāgelicę tubæ sonus perueniat, illæque etiā ad fidei veritatem amplectendā permotę victori Christo colla subiiciāt, suisque etiā omnibus in Christi cultū, & seruitium cōsecratis pro magno habeāt tātō Principi famulari. Magnificis sanē verbis Esaias hęc Regum, Principūque conuersionem, pietatēque amplificat c. 60. vt minimè dubitē ad eum Esaiæ locum in hac visione Ioānis allusionem fieri. Perstringemus tātum præcipua surge, inquit, illuminare Hierusalē: quia venit lumen tuū, & gloria Domini super te orta est. Et ambulabunt gētes in lumine tuo. (pro quo Ioannes hoc loco totidem verbis: Et ambulabunt gētes in lumine eius.) Tunc videbis, & afflues, mirabitur, & dilatabitur cor tuum, quādo conuersa fuerit ad te multitudo maris fortitudo Gentium, venerit. Me insil. expectant, &

Locum Esaiæ illustr. Esai 60. 1.

anes maris in principio, ut adducam filios tuos de longè: argentum eorum, & aurum eorum
 ovis nomini Domini Dei tui, & sancto Israel, quia glorificavit te. Ex his habes omnem mun-
 danam opulentiam ad Eccl. accepisse. Et edificabunt filij peregrinorum muros tuos, & Reges
 eorum ministrabunt tibi. Et aperientur portæ tuæ inquit: die ac nocte non claudentur. ut afferatur
 ad te fortitudo Gentium, (eisdem penè verbis Ioan. Afferent gloria, & honore gentium in illam)
 & Reges eorum adducantur. Gens enim, & regnum, quod non seruerit tibi, peribit. Et venient
 ad te curus filij eorum, qui humiliaverunt te, & adorabunt vestigia pedum tuorum omnes, qui de-
 traherant tibi. Quoniam Principes, ac tyranni, aut certe filij, posterique eorum, qui

Tyranni, et
 Principes ad
 Ecclesiam ac-
 cessere humi-
 les.
 V.

Sequitur: Pro eo, quod fuisti derelicta, & odio habita, & non erat, qui per te transiret, po-
 nam te in superbiam secularum. Nihil mihi sanè sublimius videtur Ecclesie gloria di-
 ci potuisse. Ponam te, inquit, in superbiam secularum, hoc est, tam illustrem, glo-
 riosamque efficiam, ut potentissimi quique Reges, & orbis terrarum Principes
 magnæ gloriæ, & superbiam loco ducant tibi famulari, de eoque famulatu quasi
 de amplissimo quodam principatu, & imperio superbire videantur. Quo quid
 gloriosius, & vitia dicam, magis superbum de Ecclesie maiestate dici, aut cogi-
 tari potuit? Nec multum dissimile est, quod sequitur. Sugest lac gentium. & mammil-
 la Regum lactaberis. Suxit enim Ecclesia lac gentium, cum quicquid magni, quic-
 quid opulentum, quicquid pretiosum gentes possidebant, in suum usum vedita-
 vit. Mammilla quoque Regum lactata est, cum amplissimis Regum, & Imperato-
 rum privilegiis, donationibusque aucta, & locupleta quasi ad Regum mammil-
 las per amoris, fauorumque magnitudinem adnota lac eorum suxit, hoc est, quic-
 quid pingue, ac succulentum possidebant, eorum beneficio acquisiuit. Multus
 est in hoc argumento Esaias: nam & c. 61. sic ait. Vos autem sacerdotes domini vocami-
 ni: Ministri Dei nostri dicitur vobis, & Fortitudinem Gentium comedetis, & in gloria co-
 rum superbiatis. Sicut, ut Septuaginta translulerunt: Fortitudinem gentium comedetis, &
 in duntaxat eorum eritis admirabiles. Quoniam in usum rerum sacrarum, erectionem
 templorum, ac reditus Ecclesiam quam plurima, & maxima Regum, ac Princi-
 pum vectigalia redundarunt. Etc. 49. Hæc dicit Dominus: Ecce levabo ad Gentes ma-
 num meam, & ad populos exalabo signum meum. Et afferent filios tuos in sinu, & filias tuas
 super humeros portabunt. Et erunt Reges nutrices tui, & Regina nutrix tua: vultu in terra
 demisso adorabunt te, & pulverem pedum tuorum lingent.

Ecclesia lac
 gentium quæ-
 do dicitur
 sugere.

Esai. 61. 6.
 In usum sa-
 crorum ce-
 dunt Regum
 vectigalia.
 Septuag.
 Esai. 49. 22.

Et verò hæc omnia, quæ primùm Esaias, & postea Ioannes prædixit, cumulatim
 simul impleta fuisse, ut de aliis interim taceam. Regum Lusitanie exempla claris-
 sima demonstrat. I) enim non solum in regnis suis gloriam omnem, & honorem
 in Dei cultum, & religionem contulerunt: sed etiam in credibili pietate curarunt,
 ut quamplurimi barbararum gentium Reges, ac Dynastæ, quos in victis armis, ac
 bellica virtute sibi stipendarios, ac vectigales fecerunt, fidem nostram, religio-
 nemque amplecterentur, & gloriam quoque ipsi suam, & honorem Christi ser-
 uatoris cultui, & venerationi consecrarent. Quin potius in exteris sibi nationibus
 in Oriente, Occidētēque subiiciendis non tam imperij sui, quàm religionis pro-
 paganda studio se rebantur: nec suis in terra, mat̄que copiis sibi, quàm Chri-
 sto militabant. Cōversos verò ad fidem mirum est, quàm paterno amplexu fove-
 rent: quàm pio affectu educarent: quàm Regali munificentiâ, & liberalitate ex-
 tructis Neophytorum domiciliis sustentarent, quàm amplis privilegiis eaque

VI.
 Quanta pro
 Christi gloria
 Lusitanæ Re-
 ges gesserint.

de rescriptis ad suos in India Proreges, & Governatores literis, ac regis diplomatis, & exemptionibus in omni genere tanquam clarissimos filios tuerentur. Atque ut pauca ex multis perstringamus, primus Lusitaniæ Rex Alfonso Henricus, qui totam fere Portugalliam à Saracenorum tyrannide in pristinam libertatem assuet, ea quæ bello comparabat, magna ex parte in sacras Religiosorum familias conferebat, ex iisque plurima templa instauravit, aliæque sanè magnifica à fundamentis erexit, maximæque, & celeberrima monasteria exedificavit, è quibus illa potissimum excellunt Alcobaciense, & Augustinianum sanctæ Crucis in vrbe Conimbrica, quo duæ cœnobiaz amplissimis redditibus dotata. Illud verò incredibile huius Regis pietatem declarat, quòd cum Olisiponem tunc temporis Saracenorum ditioni subiectam obsideret, celeberrimum sancti Vincentij cœnobium ordinis sancti Augustini eo ipso loco, quo castra locauerat, extruxit, ut quod scriptum est 2. Esd. 4. de iis, qui muros Hierusalem ædificabant, quòd vna manu faciebant opus, & altera tenebant gladium, aptissimè in Alfonso quadrat.

Primus Rex
Alfonso.

2. Esdr. 4.
VII.

Quæ Alfonso pietas ad reliquos consequentes Reges cum regno ipso quasi hereditario iure peruenit. Nam ut alios Lusitaniæ Reges mittamus, duo illa clarissima Lusitaniæ lumina Emmanuel, & Ioannes hoc nomine tertius, non minus fidei suæ, & pietatis splendore quasi duo fulgentissimi soles prodigiosos, ac Diuino planè exortu in Occidente exortietes ipsas Orientis oras collustrarunt, quæ inuictis armis ad suam ditionem, & imperium adiunxerunt. Verum enim verò Emmanuel omnis memoriæ Princeps qui primus Orientem non minus admirando ausu, quàm felici successu aperuit, plurima templa non in Lusitania modò, sed in Asia etià, & Africa sibi subiectis provinciis excitauit, locupletauitque amplissimis muneribus. In his Bethlehemiticū cœnobium per leucam Olisipone distans, & operis magnitudine, & magnificentia in præcipuis totius Europæ numerandū D. Hier. Patribus attribuitur. Quod opus Ioan. hoc nomine tertius Emmanuelis filius postea amplificauit, ut attestatur elegantissima carmina in ipsa templi fronte incisa, quæ Andreas Rescèdius nostras Eborensis, vir eximie eruditionis, & inuestigator antiquitatis excellentissimus, atque in eo genere longè doctissimus composuit, quæ ita habent.

Rex Emma-
nel.

Vasta mole sacrum Divina in litore Matræ

Rex profuit, Regum maximus Emmanuel.

Auxit opus hæres Regni, & pietatis. Perque

structura certant, religione pares

Extruxit quoque Emmanuel Misericordiæ Olisiponenis ædem, & eisdem xenochium sanè regium, & magnificum, & sancti Antonij cœnobium Franciscanum, & Dominicanum de annuntiata Virgine parthenonem: monasteria, quæ de Pena, & Sylva, de Berlengs dicuntur, omnia Hieronymianæ familiæ: monasterium Virginis de Serra Dominicani Ordinis sancti Antonij de Pinu obseruationis Franciscanæ: templum Eborensis Franciscanum vna tantum naui constans, omnium, quæ in Lusitania sunt, amplissimum magnificum Tomariensem Ordinis Christi conuentum, maius templum Eluense, Benedictinum monasterium Portuense, Claranum Parthenonem, Tauillæ in Algarbiorum regno, Serpensense monasterium Franciscanum, & alia, quæ breuitatis causa recensere omitimus. Christianam religionem latè per Indiam, & Ethiopiam propagauit: atque in Congi regnum militi viros virtute, doctrinâque præstantes, qui eam gentem ad fidei nostræ sanctissimam disciplinam erudirent, literisque suis, ac precibus tandem perfecit, ut barbaræ illius, & efferatæ provinciæ Reges, ac Dynastæ filios suos in Lusitaniam mitterent, qui bonis artibus, moribus, fideique nostræ sanctionibus instruci-

Et rursus in patriam regressi maximam ad fidem illis in provinciis accessionem fecerunt. Infinitum esse, quae in hoc genere fecit Emmanuel, oratione complecti. Jam vero, quis pro dignitate explicare possit, quam bene de re Christiana meritus Ioan. fuerit: Is Societatis nostrae in Lusitania parens, Conimbricense collegium amplissimum Orientis seminariū erexit, Franciscoque Xaverio cum aliis Sociis in Indiam transmissis fidem in iis regionibus longè, latèque propagavit, eius rei tam ardenti studio incensus, ut nihil haberet antiquius, quam ut Christiana religio in diis remotis illis, barbarisque provinciis auferretur, ac tū demum se beatum Regem putaret, si Christi regnum sua opera constitutum ubique gentium effloresceret. Id quod, ne multus sum, satis erit intelligere ex eius datis ad Ioannē Castrum Indiae Proregē literis, quas Ioannes Petrus Maffei Societatis nostrae, & historiae scriptor, cum primis illustris in libro historiarum starū de rebus in India à Lusitanis præclare gestis duodecimo refert, quas opere pretiū duximus hoc loco transcribere in sempiternum eius pietatis, ac religionis monumentum.

Ille igitur sic habent. *Ioannes Rex, Ioanni Castrio Indiae Proregi amico, Salutē. Quid non ignoras, idololatriæ graue piaculum est, ut ea in meo regno velle pacto ferenda non sit. Delatum est autem ad nos in Goanis finibus tum publico, tum priuati colis sacella idolorū: præterea ludos, ritusque Ethnicos celebrari patā: ac praeinde tibi etiam, atque etiā mando, ac planè iubeo, idola omnia per idoneos administratos inuestigata, & vniūq; sublata comminas, cedeburūsq; & cū grauib; edicis minū, ne cui prorsus vllū eiusmodi simulacrū, aut signum ex are, ligno, argilla, gypso, alioue metallo, materia, massa simidere, ducere, sculperē, fingere, exprimere, figurare, aut aliunde importatum habere, seu sacra, lūdosve Ethnico more facere, aut drachmanas concionatores, magistrosve teretis imos Christi aduersarios vlla ope inuere, vel recto recipere liceat. Qui secus faxit, pœnā in edicto proposito nulla remissione multatur. Et quia gentes ad legitimū vniūq; Dei cultū nō modo sūt futurae beatus iudicis, sed etiā presentibus interdū premiū inuitanda sunt, curabis e-nixte, vti redemptor & dōctus aliuē, curationes publice, & alia munera quae suosa in homines Eth-nicos in hanc diē conferri solita, in ipsos Christi Neophytos primo quoque tempore transferantur. Ad classem meam deducendas audio promissū cogi vulgus Indorū: placet excipi Christianos. Ad haec certis antioribus magno mihi, meo dolere cōpertū est ab Lusitanis hominibus vili pretio coepta mā-cipia, quae apud Christianos dominos perfacile negotio ad Baptismū adduci possint, Mahometanis, ac barbaris mercatoribus ad non dubium interitum vberioris quaestus causa venundari. Id piaculū ne admittatur in posterū, neu seruitia vlli nisi Christiano emptori, aut licitatori ad-dicantur, item grauis cauebis edicta. In oppido Bazaino templum Dni Iosepho ex trinitor idoneū-que stipendium alendo vicario, & beneficiariū aliquot de meo assignator. Annua porro tria paradaum millia in impura Mahometis ades, & nefarium cultum ab eius sectatoribus impendi aut eliac solita Euangely prædicationibus, & conuersionis adiutoribus in posterum numerantur. In agro Catalensi Neophytis meū velle alibus trecenti quatuor annis oriz & modij ab Antistite diui-duntur, pondera, pretia, & rationes olim cū Thomae Christianis iuris, qui in Cocinensi ditione di-uiduntur piper, nostrū mercatoribus labefactari, vialarique cognouimus, nec non subtrahi corol-laria, quae ad pretium aldi ex pacto conuento consueuerāt, idque magno cum eorum damno pa-rerent, & offensione, quibus multas ob causas praecipue consilium oportuerat: ac praeinde curabis quam diligentissime, ut in hisce commerciū Thomae prorsus in dolames, indemnēque seruentur, easque ceteris etiā in rebus, vti Christianorū, socios aequū est, liberaliter, comiterque tractabis. A ges etiā cōcipi Cocini Regē, vti ritus quosdā Ethnicos ab ipsis Aucaribus in pipere venditione ad-hiberi solitos e nostro commercio tolli permittat. Ab eodē Regē aut Indorū ex eius ditione, qui reli-ctis idolis Christiana suscipiunt sacra, fortunis omnibus illico spoliari: ab eiusmodi immanitate, & tu omnibus vniūq; amicū Regē cōmiseri, & ceteris, & ceteris ipsi quoque in eandem sententiam ad-eunt literas dabitur: rate Prae cū Magistro Francisco Xaverio consultabis, atque dō-*

VIII.
Res Ioānes
Tertius.

KKK

Spicies, utrum ad piscarij litoru Ecclesie incrementum expediat, fasue sit piscandi potestatem
 patere dumtaxat iis, qui Christum induerint, ceteros, quos ad sapiant, eo que sit, & commodo pra-
 liberis. Qui ex Ethnicis ad Christum sese conuertunt, eos audio tanquam sceleratos, & sacros a
 parentibus, cognatis, amicisque recto ceteri, boni currit, ac summa protinus in solitudine, atque
 egestate versari. Horu tu inopia subleuanda annuam emens reditibus pecunia summam decer-
 ne distribuendam a sacerdote, qui eiusmodi Neophytorum institutioni praefuerit. E Ceilano in-
 sula regium, ut fertur, adolescentulus impius auunculine, an parentis effugiens manu Goam Ba-
 ptismi gratia se contulit: huius in persona, quando ad aliorum conuersionem haud leue memento
 est, dabu operam, uti doctrina quidem, ac moribus in D. Pauli collegia cum alumnis ceteris in-
 bnatu. Quod uero ad uictu, cultumque astrinet, haud separatim hospitio impensa mea copiose, ac
 liber aliter habeatur. Si significauit in ipse mihi per literas ad Ceilani regnum sibi in, acti non que
 competere uidebit, quidnam hoc sit, totamque rem probe exploratam, & cognitam ad me per-
 scribes. Quod autem Tyrannus in suos populares, qui Euangelio credere, tam crudeliter seuit
 seras quidem illas, ueruntamen debitas tanto scelere poenae ab eo per se quam primum exigi uolo,
 & gravem euadacia mercede dimittatur, quo intelligant omnes, nihil esse mihi antiquum, quam
 ut omni ex parte integri, incolam esse se uentur, qui a Daemonum castro ad Christiana signa
 traserint. Ab Ethnicis artificibus Christi Domini, Virgini matris, & sanctorum imaginea
 pingi, atque adeo circunferri uenales minime decorum est nammi Christiano. Fuit etiam cum pro-
 scripitionis, ac uirgarum minis edicer, ne cui profana tabula, ac effigies pingere, aut uendere quo-
 quo modo in posterum liceat. Paruiale Concini templum, itemque Ceilani aditu in choata patere
 imbribus putrefacienda turpissimum est: utrumque tu angetitibus ac fabris adhibitu quadripimis
 tegendum ac perficiendum curabis. Placet etiam in vicum Nerosae templum, D. Th. Apostolo fieri,
 Calapone ceptam sancta Crux, uide absolui: ite me in Ciorato insula teplum ex ceteris praeterca
 locis donec auditoria, & scholam institui, ad qua statim diebus non Christiana modo plebs catho-
 chisim, causa, uerum etiam Ethnicis ad Euangelium audientiu uel inuiti conueniant. Quando
 quide in ista mea ditione mihi primu amnis, per maximu est obsequium Dei, & Christiana reli-
 gionis amplifacatio, cupio uehementer e. s. aliostrano quoque, & dardehu simbus, quibus mihi nu-
 per Idalcam cesit, idoloru cultum, ac profanas Gentium superstitiones profusus uelli. Id quod ci-
 tra tumultum, ac uim hac praesertim initer hat, expedit rationibus, ac disputationibus quam le-
 nissime populos edoceri, quibus in errore, ac ueritate ignoracione uersentur, quamque uel per-
 uersum, uel impium sit cultum non uel debitum. Deo simulacris, lapidibusque ab homine tribui. Por-
 ro ad eos pellendos tenebras cum aliis uinos adhibebis uirtutes, & eruditioe praesantes: tum ue-
 ro ipse tu primarias, & in onacare, allagis, monere non desine, atque omni ratione ad Christum
 allicere. Quae se dederm, hos se in huius receptu non tenebris uero, sed ortum pro suo queq; ca-
 pu fouebis, diuabifque, & a. emnia scito nobis maiorem in modum esse cordi. Quae singula te
 praes industria, & prohibere sedulo curaturum esse confidimus. Haetenus Rex Iamnes.

X.
 Supradicta
 propheta
 quibus con-
 ueniunt.

Ex his igitur, quae de Ioan. de alii Lusitania regibus breuiter perstrinximus, li-
 quido apparet, quae uere dicatur Eccl. in superbia Lusitaniae Principum. Deo posi-
 ta, ut Eccl. praenuntiauerat, quae uere Lusitanorum Regum mamilla lactata, quae uere
 in Lusitania Anstias, alii quae inferiores aduulstri Eccl. obreditu magnitudinis,
 quibus illas regalis munificencia lo cuplecauit, fortitudin e Lusitaniae comedere,
 & in gloria regni Lusitaniae superbare, & in diuitiis Lusitanorum Regu admirabi-
 les dici possint: quae uere Lusitaniae Principes nutritij Eccl. & Regine Lusitaniae
 fidei nutritices appellari debeant. Quid enim aliud est Eccl. filios in Regu tanqua
 nutriti o rudi, quae uelut in portari, si haec non est? Denique quae uere propter
 Reges praecipue Lusitaniae dictum sit haec loco a Ioan. que in Hierusalē hec est,
 in Eccl. deberent Reges gloria suam, & honoru, in inuod omnium gentium inferro.

ARGV

UNIVERSITÄTS-
 BIBLIOTHEK
 PADERBORN